

Anayasa Hukuku

Aday Memur Eğitimi
2020

Öğr. Gör. Sadık Kocabaş

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

➤ IV. Değiştirilemeyecek hükümler

- **Madde 4-** Anayasanın 1. maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2. maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3. maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

4

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

1. KISIM – Genel Esaslar

➤ I. Devletin şekli

Madde 1 – Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

➤ II. Cumhuriyetin nitelikleri

Madde 2 – Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde,

- insan haklarına saygılı,
- Atatürk milliyetçiliğine bağlı,
- başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan,
- demokratik,
- laik ve
- sosyal
- bir hukuk Devletidir.

2

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

➤ V. Devletin temel amaç ve görevleri

- **Madde 5-** Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

5

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

➤ III. Devletin bütünlüğü, resmi dili, bayrağı, milli marşı ve başkenti

■ **Madde 3** – Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. (üniter devlet)

- Dili Türkçedir.
- Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.
- Milli marşı İstiklal Marşı'dır.
- Başkenti Ankara'dır.

3

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

➤ VI. Egemenlik

- **Madde 6-** Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.
- Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

➤ VII. Yasama yetkisi

- **Madde 7-** Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez.

6

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

- VIII. Yürütme yetkisi ve görevi
- **Madde 8-** Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.
- IX. Yargı yetkisi
- **Madde 9-** Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır.
- XI. Anayasasının bağlayıcılığı ve üstünlüğü
- **Madde 11-** Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

7

TEMEL HAKLAR ve HÜRRİYETLER (İnsan Haklarına Saygılı Devlet)

- Anayasasının düzenlenmesine göre *temel haklar*, herkesin kişiliğine bağlı olarak sahip olduğu, başkasına devredilemeyen, vazgeçilemeyen hak ve hürriyetlerdir. (*tabii hak anlayışı*) (m.12)
- 1982 Anayasasında temel hak ve ödevler Anayasasının **ikinci kısmında** düzenlenmiştir.

10

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

- X. Kanun Önünde Eşitlik: **Madde 10-** Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.
- Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz.
- Çocuklar, yaşlılar, özürliüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz.
- Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.
- Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

8

TEMEL HAKLAR ve HÜRRİYETLER (İnsan Haklarına Saygılı Devlet)

- **2. kısım dört bölümden oluşmaktadır.**
- Birinci bölümde **Genel Hükümler (m.12-16)** düzenlenmiştir. Burada, temel hak ve hürriyetlerin niteliği, sınırlandırılması, kötüye kullanılmaması, durdurulması ve yabancıların durumu hükme bağlanmıştır.
- İkinci bölümde, **Kişinin Hakları ve Ödevleri**, üçüncü bölümde **Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler** düzenlenmiştir. Dördüncü bölümde ise **Siyasi Haklar ve Ödevlere** yer verilmiştir.

11

1982 Anayasasının Temel İlkeleri

- İlk üç maddeden ve 10. maddeden yola çıkarak devletin temel nitelikleri konusunda 1982 Anayasası tarafından benimsenmiş ilkeler:
- ❖ 1. Cumhuriyetçilik ilkesi
- ❖ 2. Başlangıçta belirtilen temel ilkeler
- ❖ 3. Atatürk milliyetçiliğine bağlı devlet ilkesi
- ❖ 4. Hukuk devleti ilkesi
- ❖ 5. Üniter devlet ilkesi
- ❖ 6. Demokratik devlet ilkesi
- ❖ 7. Laik devlet ilkesi
- ❖ 8. Sosyal devlet ilkesi
- ❖ 9. İnsan haklarına saygılı devlet ilkesi
- ❖ 10. Eşitlik ilkesi (10. maddede düzenlenmiştir.)

9

TEMEL HAKLAR ve HÜRRİYETLER

- **Kişinin hakları ve ödevleri (negatif statü hakları, koruyucu haklar):** Yaşam hakkı, işkence yasağı, adil yargılanma hakkı, konut dokunulmazlığı, dernek kurma hürriyeti, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkı vb.
- **Sosyal ve ekonomik hak ve ödevler (pozitif statü hakları, talep hakları):** Sendika hakkı, toprak mülkiyeti, konut hakkı, çalışma hakkı vb.
- **Siyasi haklar ve ödevler (aktif statü, katılma hakları):** Seçme, seçilme hakkı, vatan hizmeti, vergi ödevi, dilekçe hakkı vb.

12

YASAMA

- Yasama yetkisi yani **kanun yapma ve parlamento kararları alma yetkisi TBMM'ye aittir.**
- TBMM **600 milletvekilinden** oluşur.
- **TBMM seçimleri (genel seçimler) ve Cumhurbaşkanlığı seçimi** aynı günde ve **5 senede** bir yapılır.
- Kanun yapma yetkisi TBMM'ye aittir.
- Kanun teklif etmeye "**milletvekilleri**" yetkilidir.
- Bütçe kanun teklifini ve kesin hesap kanun teklifini C.Başkanı verir.

13

Anayasanın diğer maddelerinde sayılan TBMM'nin görev ve yetkileri

- RTÜK üyelerini seçmek,
- Anayasayı değiştirmek.
- TBMM İçtüzüğünü yapmak.
- Olağanüstü hal ilanı kararını onaylamak ve süresini uzatmak
- KİT'leri denetlemek (Sayıştay yardımıyla)
- Kalkınma planlarını onaylamak
- Anayasa Mahkemesi'ne 3 üye seçmek ve kamu başdenetçisini seçmek
- HSK'ya 7 üye seçmek
- Meclis araştırması, genel görüşme, meclis soruşturması ve yazılı soru yollarıyla bilgi edinme ve denetleme yetkisini kullanmak

16

Kanun

- **Görüşme:** Komisyondan geçen **kanun tekliflerinin** Mecliste görüşülebilmesi için **üye tamsayısının en az üçte birinin (200 MV)** Genel Kurula katılması gerekir. Bu çoğunluğa **toplantı yeter sayısı** denir.
- **Kabul:** Kanun tekliflerinin kanunlaşabilmesi için TBMM Genel Kurulu'nda **toplantıya katılan milletvekillerinin salt çoğunluğunun** kabul etmesi gerekir. Fakat bu çoğunluk hiçbir şekilde **üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından (151'den) az** olamaz. Bu çoğunluğa **kabul yeter sayısı** denir. (**Basit çoğunluk**)
- C.başkanı kabul edilen kanunları, **15 gün** içinde **Resmi Gazete'de** yayımlar veya veto eder. Ancak bütçe kanunları geri gönderilemez.
- Veto edilen kanunun aynen kabulü için TBMM üye tam sayısının salt çoğunluğuna «301 MV» ihtiyaç vardır.

14

Yürütme Organı

- **Önceden** yürütme organı ikili (düalist) yapıdaydı. (İki kanatlı.) Yürütme organının bir tarafında **Cumhurbaşkanı**, diğer tarafında ise **Bakanlar Kurulu** vardı.
- **Şu anda ise** yürütme organı tekli (monist) yapıdadır ve yürütme organını **Cumhurbaşkanı oluşturur.** C.başkanının -milletvekili seçilme yeterliliğine sahip kişiler arasından- seçeceği yardımcılarını ve bakanlar, C.başkanına karşı sorumludur.
- Cumhurbaşkanı, devlet başkanı sıfatıyla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini **temsil eder.**
- Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını **temin eder.**

17

TBMM'nin GÖREV ve YETKİLERİ

- **Anayasanın 87. maddesine göre TBMM'nin görev ve yetkileri şunlardır:**
- Kanun yapmak, değiştirmek ve kaldırmak
- Bütçe ve kesin hesap kanun teklifini görüşmek ve kabul etmek
- Para basılmasına ve
- Savaş ilanına karar vermek
- Milletlerarası anlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak
- TBMM üye tamsayısının beşte üç (360) çoğunluğunun kararı ile af ilanına karar vermek (af kanunu)

15

Cumhurbaşkanı

- 2007'de yapılan değişikliğe göre **Cumhurbaşkanı halk tarafından seçilir.**
- **Cumhurbaşkanı seçilebilmek için (m.101):**
  - T.C. vatandaşı olmak,
  - 40 yaşını doldurmuş olmak,
  - Yükseköğrenim yapmış olmak,
  - Milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olmak gerekir.
- Cumhurbaşkanı'nın görev süresi 5 yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir. (İstisna: C.başkanının 2. döneminde Meclis tarafından seçimlerin yenilenmesine karar verilmesi halinde Cumhurbaşkanı bir defa daha aday olabilir.)

18

Cumhurbaşkanı Seçim Usulü

- Cumhurbaşkanlığına, **siyasi parti grupları**, en son yapılan genel seçimlerde toplam geçerli oyların tek başına veya birlikte **en az yüzde beşini almış olan siyasi partiler** ile **en az yüz bin seçmen** aday gösterebilir.
- Cumhurbaşkanı seçimi, TBMM seçimleri (genel seçimler) ile aynı gün yapılır.
- C.başkanı Yardımcısı Cumhurbaşkanlığına vekâlet eder ve C.başkanına ait yetkileri kullanır.
- Yapılacak seçimde, geçerli oyların salt çoğunluğunu alan aday C.başkanı seçilmiş olur.
- İlk oylamada bu çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamayı izleyen ikinci pazar günü 2. oylama yapılır. Bu oylamaya, ilk oylamada en çok oy alan iki aday katılır ve geçerli oyların çoğunluğunu alan aday C.başkanı seçilmiş olur.

19

Cumhurbaşkanının Görevleri -3

- Genelkurmay Başkanını atamak,
- MGK'ya Başkanlık etmek, (Katılmadığı zaman C.başkanı yardımcısı başkanlık eder)
- Yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarmak,
- Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,
- Devlet Denetleme Kurulunun Başkan ve üyelerini atamak ve DDK'ya inceleme, araştırma, soruşturma ve denetleme yaptırmak,
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK) üyelerini seçmek,
- Üniversite rektörlerini seçmek
- OHAL ilan etmek

22

Cumhurbaşkanının Görevleri-1

- Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü TBMM'de açılış konuşmasını yapmak,
- TBMM'yi gerektiğinde toplantıya çağırarak,
- Kanunları yayımlamak,
- Kanunları tekrar görüşülmek üzere TBMM'ye geri göndermek,
- Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,
- Kanunların ve TBMM İçtüzüğü'nün, Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesine iptal davası açmak,
- Seçimlerinin yenilenmesine karar vermek
- Ülkenin iç ve dış siyaseti hakkında Meclise mesaj vermek

20

Cumhurbaşkanının Görevleri -4

- Milli güvenlik politikalarını belirlemek ve gerekli tedbirleri almak
- Anayasa Mahkemesi üyelerini (4'ü doğrudan olmak üzere toplam 12 üyeyi),
- Danıştay üyelerinin dörtte birini,
- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Başsavcivekilini,
- Hâkimler ve Savcılar Kurulunun 4 üyesini seçmek.
- C.başkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

23

Cumhurbaşkanının Görevleri -2

- Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,
- Milletlerarası antlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,
- TBMM adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek
- Cumhurbaşkanı yardımcılarını ile bakanları atayıp görevlerine son vermek.
- Üst kademe kamu yöneticilerini atamak, görevlerine son vermek ve bunların atanmalarına ilişkin usul ve esasları Cumhurbaşkanı kararnamesi ile düzenlemek.

21

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

- Cumhurbaşkanı, yürütme yetkisine ilişkin konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir.
- **Kişi hakları** ile **siyasi haklar** bu kararnamelerin konusu olamaz. Sadece **sosyal ve ekonomik haklar** ve **ödevler** düzenlenebilir.
- Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda ve kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde kanun hükümleri uygulanır. TBMM'nin aynı konuda kanun çıkarması durumunda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi hükümsüz hale gelir.

24

OHAL'de Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi

- **Olağanüstü hallerde** Cumhurbaşkanı, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda az önce belirtilen sınırlamalara tâbi olmaksızın Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarabilir.
- **Kanun hükmündeki bu kararnameler** Resmi Gazetede yayımlanır, aynı gün Meclis onayına sunulur.
- Savaş ve mücbir sebeplerle TBMM'nin toplanamaması hariç olmak üzere; olağanüstü hal sırasında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnameleri üç ay içerisinde TBMM'de görüşülür ve karara bağlanır.
- Aksi halde olağanüstü hallerde çıkarılan Cumhurbaşkanlığı kararnamesi kendiliğinden yürürlükten kalkar.

25

Yönetmelik

- **Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin (üniversiteler, KİT'ler, meslek kuruluşları vs.)** kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla çıkardıkları yazılı kurallardır.
- Hepsi Resmi Gazetede yayımlanmaz. Hangi yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.
- Cumhurbaşkanının çıkardığı yönetmelikler haricindeki yönetmelikleri Cumhurbaşkanı imzalamaz.
- Yönetmeliklerin yargısal denetimi **idari yargıda** yapılır.
- Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılan yönetmeliklerin tamamı için Danıştay'a dava açılır. Diğer makamlar tarafından çıkarılan ve ülke çapında uygulanacak bir yönetmeliğe karşı Danıştay'da; bir yörede uygulanacak yönetmeliğe karşı idare mahkemelerinde dava açılır.

26

Yüksek Mahkemeler

- 1982 Anayasasına göre **yüksek mahkemeler**;
- **Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesidir.**
- **Sayıştay ve Yüksek Seçim Kurulu, anayasada yüksek mahkemeler içinde sayılmamıştır.**
- **Yüksek mahkeme olan Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, 2017'de yapılan halkoylaması sonrası kaldırılmıştır.**
- **Hâkimler ve Savcılar Kurulu (HSK), mahkeme değildir.** Hâkim ve savcıların özlük işlerini (atama, tayin, izin, disiplin işleri, denetleme, soruşturma vs.) yapmak üzere oluşturulmuş idari bir kuruldur.

27